

Гудінова І.Л Психологія впливу мемів на побудову особистісних життєвих проектів *Science and technology: problems, prospects and innovations* : Proceedings of II International Scientific and Practical Conference. (Osaka, Japan, 17-19 November 2022). Osaka, 2022. С. 405–415.

URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-17-19.11.22.pdf>

УДК 159. 923.2

ПСИХОЛОГІЯ ВПЛИВУ МЕМІВ НА ПОБУДОВУ ОСОБИСТІСНИХ ЖИТТЄВИХ ПРОЕКТІВ

Гудінова Ірина Леонідівна

Науковий співробітник

Інститут психології

імені Г. С. Костюка НАПН України

м. Київ, Україна

Анотація У статті розкритий базовий напрямок дослідження дискурсивного конструювання професійного досвіду у працівників освіти. Метою дослідження є вивчення динаміки смислових орієнтацій, тобто цілей в професійній життєдіяльності, насиченості професійного життя і задоволення професійною самореалізацією педагогів, а також динаміки ціннісних орієнтацій, як показників смислового відношення до процесу розвитку професійного досвіду і ідентифікації себе з успішними працівниками в освітній сфері.

Використання соціокультурних зразків (мемів) приводить до кількісних змін, а саме: конкретизації переосмисленої ситуації; підвищення емоційного рівня і самоповаги; текстова лаконічність призводить до відчуття завершеності і отримання «життєвої мудрості».

Ключові слова: смисл, мем, дискурсивне конструювання, досвід, працівник освіти.

Сучасне життя вимагає швидкого сприйняття великої кількості інформації, обробки, засвоєння та транслявання нових інформаційних кластерів, що утворилися в процесі особистісної інтерпретації. Вживання 405 готових коротких смислових текстових чи візуальних форм, які максимально наповнені креативним смисловим ресурсом, смислопороджуючими можливостями, культурологією смислу, життєвою позицією, точкою зору, фактом і точкою зору на факт, фіксацією людини в часопросторі і часопростору в людині (співзвучні епохам думки), стає досить потужним стартом для самопроекування особистості. Сама ж точка зору у мінімальному тексті співвідноситься з «перспективою», «аспектом», «поглядом», «світоглядом», «позицією», що стає базальним для самопроекування особистості. Зазначимо, що без точки зору немає історії.

Для історії відбираються певні смислові елементи притаманні життєвим подіям. Сам же відбір життєвих ситуацій супроводжується підбором точок зору з приводу життєвих подій. Весь фактаж у коротких текстових формах супроводжується розглядом його під певним оціночним кутом зору. В таких текстах «часовою відстанню» прийнято вважати сприйняття події до, під час, і після події. З гоном ситуації в часопросторі «часова відстань» може втрачатись чи корегуватись під впливом знання причин і наслідків подій що відбулися, а це передбачає надалі переоцінку подій. У мінімальному літературному тексті, вже закладена подія, смисловий пріоритет, сценарій чужого «близького» життя («эстетическое чужое, как забытое свое»), здійснений мінімально подієвий проект життєвого етапу чи шляху, намічений смисловий життєвий вектор. У мінімальному тексті тезаурус забезпечує відображення переліку смислів. Смислові цінності стають великим життєвим проектним задумом. Відбувається «літературне спів\переживання» автора і читача. [1]

Йосип Ужаревич наголошував, що «літературні мікроформи слід відрізнити від простих форм, бо літературні мікроформи є хоч і максимально короткими, але семантично, естетично, структурованими та функціонально є повними складними текстами, які утворюють «розповідальну матрицю». [10]

Під мінімальною літературною формою ми розуміємо короткі цитатні, афористичні тексти, які стали на певний життєвий час для людини взірцевим текстом. В них розкривається одна подія, яка може відобразитись в таких 406 формулах: початок-середина-кінцівка; зав'язка-розв'язка; постановка проблеми-рішення; очікування-задоволення, питання-відповідь до події. Такий міні текст складається з тексту на тему «я так думаю.....», самоаналізу, та меморіалізації власних дій. Такі короткі текстові форми наділені пізнавальною надійністю. Тут не тільки тематична направленість (мораль, вічні цінності), а і поетика (мова, образність, ритм) і їх пізнавальна надійність. Мудрість найвища життєва компетентність.

Також в психології мінімальні літературні мікроформи означені, як протонаратив - це літературна мікроформа, яка має подієво-просторову часову організацію. Прото - (від грец. protos - перший), частина складних слів, що вказує на первинність, першооснову і вищий ступінь (напр., прототип). Коротка текстова форма для сприйняття завжди стає догмою, бо утримує в собі смисл того, що розкривалося в тексті. Протонаратив (чи прецедентний текст) вперше термін ввів Ф. Левін – це мінімальна історія, що складається з однієї події і двох станів особистості. Перший стан передує «активному стану», а інший стає наступним за ним, при цьому, це два якісно різних стани. «Мінімальний наратив із за своєї редукованості наративних компонентів і принципів, точніше називати протонаративом» [9], [10]. Поняття протонаративу широко використовував у своїх роботах Рікер та Філіп Левін, Андрій Зорін, Йосип Ужаревич. Такі на вигляд маленькі текстові матриці (протонаративи) досить швидко викликають певні життєві інтерпретації і майже автоматично розгортають протонаратив в повноформатний наратив.

Вище описавши можливості, вихідні і похідні принципи побудови коротких текстових форм, що являють собою по суті чистий смисл однієї події, слід зазначити ще й те, що ці афористичні та цитатні тексти широко використовуються і в інтернет середовищі, яке стало пристанком для людей з різними соціокультурними поглядами, потребами. В Інтернеті ці короткі текстові форми, протонаративи, називають Мемом. Мемом може бути будь який короткий вислів, зображення, норма поведінки, мелодія, мода та ін. Але мем від простої інформації відрізняє його здатність до швидкого копіювання 407 та тиражування/розмноження. Такої летючої легкості цим феноменам надає компактна текстова форма і згорнутий смисл, який швидко викликає безліч життєвих асоціацій. В мотиваторах своє/чуже швидко переходить в наше, і моє.

Продовжуючи тему впливу таких текстів на самопроекування, ми бачимо, що саме в цих текстах люди знаходять смислову структуру, межі, опору для само проективного старту. Такі текстові мікро мотиви призводять до макро поведінки так, як старт для проектування починається не від сприйняття ситуації, а від сприйняття її глибокого аналізу (смислу) – високий соціокультурний старт для особистісних перетворень. Розширюються межі можливостей завдяки соціокультурному простору і колективному досвіду - «він зміг і я зможу».

Лаконічні ціннісно-смислові основи як протонаративи чи так звані в Інтернет середовищі «меми» стаючи стартовою основою для самопроекування особистості ведуть «до змін у всіх підструктурах: людина\всесвіт, людина\людина, людина\текст, людина\сукупність текстів».

Чи ми назвемо мінімальним текстом, чи взірцевим на час його сприйняття реципієнтом, чи протонаратив, чи «мемом» похідна назва від мнемонічна форма, функції впливу його залишаться незмінно потужні, він стає тим смислом, який шукає людина на певному етапі свого життя чи в певній ситуації: - Тут смисл слугує як старт до особистісних змін за посередністю інтерпретацій. - Смисл як копіювання і наслідування соціокультурних конструктив.- Сприйняття смислу, як готовність до сприйняття готових результатів, перевизначення їх, і далі до постановки більш високих моральних та етичних цілей в особистому житті. - Ставити завдання на освоєння комфортних для себе смислів і далі, оволодівати та присвоювати соціальні культурні практики іншого. З кожним рішенням ми змінюємо життя. - Смисл - це лаконічність думки, споріднена з цитатною думкою, цитата, це текст в тексті. - Пошук чи запозичення нових смислів із соціуму — це 100 % сприйняття мотивації за функціоналом. Пошук «слова ключа». Ким яким мені бути в майбутньому? Сила мови полягає в умінні висловити багато в мало 408 словах. Близькість моральних криз та цінностей у близьких мотиваторах. - Сприйняття смислу, це пошук ціннісної підтримки ресурсу регулювання в інших, в соціокультурному досвіді та зразках. «Зміни змін» О. Г. Асмолов. Потреба в змінах - само заміна смислів і само зміна вчинків. Далі, постановка питання на: вибір цінності, внутрішній світ

особистості, свобода, межі свободи, духовність, цілісність особистості. Можливості, перспективи, настрої на нечислені самопроекти.

Отже, мінімальний текст що в психології означений як протонаратив а в Інтернеті «мем», несе в собі такі функції: 1) елементарна одиниця інформації, здатної повторювати себе, розмножуватися в паралельних або в подібних системах – інтерпретуватись. Це одиниця, яка встановлює нескінченні інтерпретаційні потоки та зв'язки; 2) одиниця культури, де одне слово чи смисл викликає низку подібних смислів та інтерпретацій інформації; 3) ідея, яка потрапляє в головний мозок і викликає певні пам'ятні події з життя людини, починає відтворювати копії «самої себе», «реінкарнує стереотипи»; 4) це націлена на самого себе логіка; 5) глибинні образи мислення, які формують системи і впливають на поведінку людини; 6) вмістилище базових «пакетів думок», мотивів та інструкцій, які визначають те, як ми ухвалюємо рішення і розставляємо пріоритети в житті; 7) те, що впливає на життєвий вибір людини; 8) самоорганізуюча суть, яка виявляється в узгоджених стереотипах, що охоплюють буквально всі сфери нашого життя; 9) структури мислення, тобто «мем», визначає як люди мислять або ухвалюють рішення, на відміну від того, в чому вони переконані або що цінують; 10) репродуктивність – багаторазове вирішення типових завдань: «З кожним рішенням ми змінюємо життя»; 11) готовність до сприйняття результатів, перевизначення, і постановки більш високих цілей; 12) здатність ставити завдання на освоєння комфортних для себе смислів. [5]

Крім того, автор зазначає, «Слід серйозно ставитися до «мемів» як «вірусів розуму», оскільки це вони іноді заражають тебе «меметичними» - ідеями, установками і переконаннями, які ведуть тебе туди, куди ти зовсім не хочеш потрапити». Одним з методів їхньої дії – це «пророцтво що самореалізується». Меми-категорії не тільки управляють майбутніми, але також утворюють так званий «фільтр сприйняття». [5]

Основаючись на нових тенденціях в сприйнятті смислу із сучасного соціуму, людині слід бути уважним упрі виборі життєвих смислів для своїх нових проєктів тому, що це самопроекування внутрішній і зовнішній пошук самості і меж моральних цінностей. Залучені якості особистості - наполегливість, роботоздатність, життєстійкість, самоорганізація вибудовують життя заради себе нового як джерела змін для інших. Життя - проєкт енергій подвоєння реальності. Його реальність в мені - породження і примноження нових реальностей. Конструювання зв'язків для самодостатнього образу. Потребу у самопроекуванні викликає конфлікт соціокультурних цілей . Особистих цілей. Ціль самопроекування\життя, це смисло і енергозбереження особистості. Орієнтація на дії і кінцевий стан? Змінюються риси особистості дії і психологічні стани. Ціннісно—смисловий заряд людини. Сприйнятий смисл із соціокультурного оточення є новим рівнем постановки цілі, і лише час стає виміром «народження нового смислу»! Робота з новими смислами: згрупувати життєві смисли та орієнтації поділити на категорії, прослідкувати смислове нашарування минуле теперішнє майбутнє. Чи стають вони смислами особистого саморозвитку?

«Сходження до себе», самовдосконалення, віднайдення особистого смислу життя шляхом самореалізації в діяльності. Коротка смислова форма Протонаратив, «Мем» є світосприйняттям, системою цінностей, рівнем психологічного існування, протонаративи хронологи попередніх епох і людей в них. Події до яких повертаються для гармонічної їх адаптації в соціокультурному просторі і виправлення докорінно. У психології широко вживається термін «самопроекування особистості», який розуміється як форма психотехнічної практики, суть якої – зміна психічних станів або властивостей самого суб'єкта. «Я»- концепція, прагнення до самостійної поведінки, ціннісні відносини і переваги, особистісний вибір і відповідальність, світоглядні орієнтації, як 410 важливої передумови самопроекування. Основним способом формування готовності до самопроекування є проблематизація з приводу самовизначень: культурного, діяльнісного, соціального. Кожна людина прагне до реалізації свого потенціалу до наближення свого реального «Я» до «Я» ідеального. Отже самопроекування – це прагнення людини до поліпшення (вдосконалення) свого особистого «Я». У самопроекуванні важливою є не тільки дієва сторона, а й емоційний стан людини. Сприйняття «соціокультурних зразків відбувається часто з повною довірою і вірою в дієвість інструкцій даного тексту, з надією на ефективність чийогось життєвого смислу, і мрією що буде саме так, як у автора, що ділиться такою інформацією. Такі нові соціопсихологічні виклики сучасності вимагають готовності і гнучкості мислення сучасної людини, вміння швидко відфільтровувати мотиваційні смисли від де мотиваційних. Основним способом формування готовності до конструювання особистісного досвіду є проблематизація з приводу самовизначень культурного, діяльнісного, соціального. Тільки цілеспрямована та планомірна людська діяльність здатна задовольняти пізнавальну потребу і призводити до фахового розвитку. Також у кожній системі знань є свій просторовочасовий та соціокультурний відлік, тобто життєві смисли та досягнення, які стають в подальшому фундаторами майбутніх досягнень в системі цих знань. Досліджуючи тему дискурсивного конструювання професійного досвіду працівниками освіти хочемо відмітити наступне: професійне зростання та становлення себе як компетентної особистості не може бути без сформованої точки зору з приводу будь якого фахового чи не фахового питання чи компетенції. Увесь будь який інформаційний фактаж у наративах педагогів супроводжується розглядом його під певним оціночним кутом зору, або як сприймається як оцінка іншого.

І так, плани точки зору: 1. *Просторовий* – увага звертається на різні інформаційні факти і аспекти подій. 2. *Ідеологічна точка зору* включає в себе фактори що визначають існування відносин спостерігача/читача до події, коло знань, здатність осмислювати, оцінку, загальний соціокультурний кругозір. 3. *Оціночні* установки і життєві цінності. 4. *Часопростір*, як носій життєвих 412 змін і фактажних нашарувань. 5. *Мовний план* (здатність «мовну точку зору» виразити у лаконічному смисловому еквіваленті). 6.

Перцептивний план самий важливий фактор, що зумовлює сприйняття подій, і який часто ототожнюють з точкою зору, наративною перспективою чи фокалізацією взагалі. Це призма через яку сприймаються події. В перцептивному плані ставляться такі питання, як: «Чиїми очима наратор дивиться на події?», «Хто відповідає за вибір, чи інших деталей?» 7. Події це сукупність ситуацій, дійових осіб в наративній розповіді які можуть розширюватись чи жорстко відсіюватись наратором. Так відбувається нескінчене часопростірне нарощування минулих подій\ситуацій, їх аналіз з постійною конкретизацією. 8. *Цитування* людей які досягли смислового осягнення ситуації будь то професійної чи особистої. 9. *Лейтмотивність* дозволяє і сприяє смислопородженню наративної розповіді а також лейтмотивність утримує в полі зору смислові інноваційні перспективи. 10. *Іконічність* призводить самоусталеності, тематичності всіх життєвих зв'язків і наслідків, які знаходяться в системі аналогій чи контрастуючи тематичних зв'язків. Часто подія, яка стала «іконічною» чи «меметичною» для особистості, стає і смисловим лейтмотивом на певний час чи на все життя, як особлива точка зору цікава для цитування і особистих інтерпретацій. Готова текстова «іконічна» чи «меметична» авторська історія якщо вона такою стала для іншої особистості, відображає споріднену смислову точку зору та близькі інтерпретації, стає лейтмотивною і пріоритетною серед інших смислів. Мета дослідження вивчення динаміки смисложиттєвих орієнтацій (цілей в житті, смислів, насиченості життя, і задоволеності самореалізацією, динаміки ціннісних орієнтацій як показників смислового відношення до життя, мотивації і світоглядних структур свідомості). Професійний дискурс освітянина – це готовність до безперервного професійно-особистого саморозвитку в царині дискурсу. Він складається з компонентів: когнітивний (показники: знання ціннісних основ дискурсивної діяльності; знання комунікативної складової взаємодії освітнього простору з другими учасниками дискурсу; знання основ лексичної, граматичної, інформаційно-технологічної 412 і комунікативної сфер в системі діалогу «освітянин-освітянин, освітянин-школяр»); іяльнісний (показники: сформованість умінь в царині дискурсу; володіння способами рішення професійних задач на основі дискурсу; уміння проектувати своє професійне майбутнє з урахуванням дискурсивної «домінанти»).

Проблематизація – це основний спосіб формування готовності до конструювання особистісного досвіду нових самовизначень культурного, діяльнісного, соціального. У кожній системі знань є свій просторовочасовий та соціокультурний відлік, тобто життєві смисли та досягнення, які стають в майбутньому фундаторами майбутніх досягнень в системі цих знань. Цінності і установки, як компоненти проектних дій людини, виступають в ролі ресурсу і обмеження для розвитку, дозволу та оцінювання актуальних професійних і не тільки ситуацій, з якими стикаються фахівці. Смисл, який виник в наслідок діяльності, стає головним регулятором всієї людської життєдіяльності і слугує провідним у соціальній орієнтації людини. Особливе місце серед смислових утворень займає сенс життя – певною мірою

усвідомлені переживання, які мають вектори на певні спрямованості і результати власного життя, виступають критеріями суб'єктивного оцінювання і джерелом задоволеності або незадоволеності ним. Трансформація сучасної освітньої системи полягає не тільки розширенні досвіду гуманістичної освіти, але й в розвитку його концепцій, осмислення перспективних уявлень і інноваційних ідей освітян, що відображають і стимулюють освітню практику. Сукупність особистих смислів, стають в майбутньому мірилом загальної структури життєвого світу людини. Також мірилом стають ціннісні смисли і актуальні потреби особи. Ціннісні орієнтири забезпечують формування наміру (проекту чи проектних дій).

Смисл життя – це не тільки майбутнє, перспектива, життєва мета, але і міра досягнутого людиною, оцінка досягнутого своїми силами по важливих для особи критеріях. Тому, досягаючи певних цілей в житті, ми не втрачаємо їх смислу, а, навпаки, підсилюємо його, переконуємося в ньому, переживаємо його. 413

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорин А. Л. Понятие «литературного переживания» и конструкция психологического протонарратива. История и повествование: Сборник статей. - М.: 2006. – С. 12-27.
2. Кирьянова А. В. Теория ориентации личности в мире ценностей. Оренбург, 1996. -190 с.
3. Козырев В. Н. Психологический анализ самосознания учителя: диссертация канд. психол. наук.:10.00.07. Ленинград, 1980. 205 с.
4. Личность: внутренний мир и самореализация. Идеи, концепции, взгляды. сост.: Ю. Н. Кулюткин, Г. С. Сухобская. Спб., 1996.175 с.
5. Менегетти А. Онтопсихология и меметика. [Електронний ресурс]. Режим доступу до строінки: <http://www.zipsites.ru/psy/psylib/info.php?p=3039> (15.04.2010).
6. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя. М.: Флинта, 1998. 200 с.
7. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. К. : Педагогічна думка, 2016. 232 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/>
8. Чепелева Н. В., Рудницька С. Ю. Нормативна модель дискурсивного самопроекування особистості. Наука і освіта. 2017. № 11. С. 105–113. URL : <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/uk/articles/2017-11-doc/2017-11-st14>
9. Prince, G. 1973. A grammar of story. An introduction. The Hague, Paris: Mouton. 1987. A dictionary of narratology. Lincoln and London: University of Nebraska Press.
10. Uzarevic, J. 2003. Problem ponavljanja prekinutoga ponavljanja. Knjjezna smotra, Zagreb, br.127 (1):2004. P. 37–44.